

ÇUKUROVA TÜRKÜLERİNİN MÜZİK YAPISI

Halil Atılğan

Çukurova türküleri denilince ova çemberi içine giren yerleşim birimlerinin halk ezgileri akla gelmekte. Aslında ben Çukurova'yı dağıyla, ovasıyla bir bütün kabul edip, halk müziğini bu ölçüler içinde değerlendirmek istiyorum. Zira dağ kesiminde söylenen türkü ovada, ova kesiminde söylenen türküler dağ kesimindeki yerleşim birimlerinde de söylenebiliyor. O halde Çukurova türkülerini dağıyla, ovasıyla bir bütün kabul edip, analizi buna göre yapmak gerek.

Çukurova türkülerini iki grupta toplamak mümkün..

1- Bozlaklar (Uzun havalar)

2- Topuk havalan (Kırık havalar)

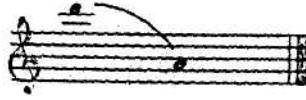
1- Bozlaklar : Bozlak Çukurova'nın halk müziği karakterini bariz bir şekilde ortaya koyan uzun havalardır. Bu uzun havalar Gavur dağları olarak bilinen Bahçe, Düziçi ve Osmaniye'nin bir kısım yerleşim merkezinde motif itibarıyla Çukurova'nın diğer uzun havalarından ayrı bir karakter arzederler. Bu ayrı karakter adı geçen yerleşim merkezinde "Gavur dağı ağızı veya havası" olarak vasıflandırılır. Bahsettiğim karaktere yani Gavur dağı havalarına en çarpıcı örnek "Şu cerenin sulakları sulalı" ile "Mayii ne yatarsın korku dağında" adlı uzun havalardır.

Çukurova'da Bozlaklar, Öksüz Ali, Barak Dağı, Türkmeni, Avşar, Dadaloğlu, Elbeyli Karacaoğlu, Deli boran Çukurova bozlağı gibi çeşitler gösterirler, Kadirli ve Kozan çevresinde yaygın olan, söziere Dadaloğlu'na ait bozlakların ezgi karakterlerinde yiğitlik, mertlik ifade eden motiflere rastlanır. Çukurova Bozlaklarında Orta Anadolu Bozlaklarının etkisi de görülür. Daha çok Karaisalı ve Aladağ gibi yerleşim merkezlerinde okunan Bozlaklarda bu etki hemen göze çarpar.

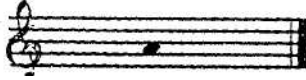
Çukurova Bozlakları inici karakter gösterirler. (Yani dik seslerden başlayarak pes seslerde karar kılar.) Bozlak söylerken genelde "Ahey" şeklinde bir giriş yapılır. İncelediğimiz Çukurova Bozlaklarının ses sınırı oldukça geniştir. Şekil (I) de görüldüğü gibi

Re-Lâ arasında seyreden Bozlaklar vardır.

Şekil (I)

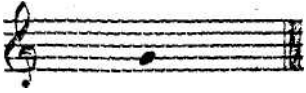

Bozlaklardan genelde şekilde görüldüğü gibi Lâ sesinde karar kılar. Şekil (II)

Şekil (II)

Ama bunun yanında Sol sesinde karar kılan Bozlaklara da rastlanır. Şekil (III)

Şekil (III)

Çukurova'da "Bozlak söylemek" tabiri gelişmemiştir; türkü çığırmaq, uzun hava çığırmaq, senir havası çığırmaq veya Karacaoğlan çığırmaq gibi tabirler daha çok yaygınlık kazanmıştır. Hatta Karaisalı bölgesinde Bozlaklar senir havası olarak adlandırılırlar. Çukurova'dan;

- Aman ol da kara gözlüm aman ol
- Ala geyik gibi boyun sallarsın
- Aşağıdan Yusuf Paşam geliyor
- Evimi yurttan göçürdüm
- Gine akşam oldu bastı karanlık

- Ilgıt ilgıt esen seher yelleri
- Karabahtım kem talihim
- Mecnun misalियim çöller kralı
- Mezarımı derin deşin dar olsun
- Ne karaymış şu anlımın yazısı
- Yalandır dünyanın ötesi yalan
- Çukurova turaç senin öz kuşun
- Bende şu dünyaya geldim geleli
- Sarı Sultan
- Yüzünü sevdiğim gülyüzlü döndü (Öksüz Ali)
- Ağ gelinde indimola yayladan

Adlı bozlaklar derlenmiş, radyolarda okunmuştur. Ancak; Çukurova Bozlakları popüler olamamış, çalınıp, söylenmesi oldukça zor olan Çukurova Bozlaklarını profesyonel sanatçılar okumaya pek cesaret edememişlerdir. (İstisnalar hariç.) Çukurova Bozlaklarının Türkiye'ye tanıtılmasında Aziz ŞENSES'in büyük gayretleri olmuş, Buruklu aşık Kul Mustafa ile Kadirliili aşık Mahmut TAŞKAYA Bozlakları en iyi yorumlayan iki mahalli sanatçıdır.

2- Topuk havaları (Kırık havalar) : Kırık havalar daha çok ova kesiminde topuk havaları olarak adlandırılır. Karaisalı ve çevresinde topuk havalarına "HENK" havaları da denilmektedir. Aynı bölgenin Nergizlik ve Cingöz, Pozantı'nın Karapınar-Belemedik köylerinde Samah ve Mengi türü kırık havalara da rastlanır.

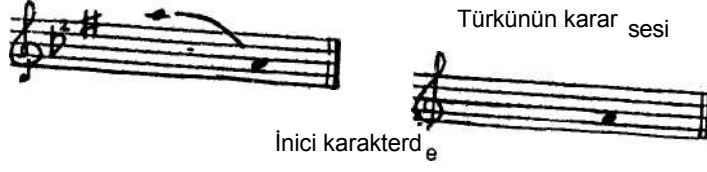
Tesbitlerimize göre, şu ana kadar Çukurova bölgesinin çeşitli yerleşim birimlerinden (kırık hava formunda) 29 adet türküsü muhtelif kişiler tarafından, 23 adet türkü benim tarafımdan halk müziği repertuarına kazandırılmış olup, kazandırılan oyun havası sayısı ise 8'dir.

İNCELENEN TÜRKÜLER

"1- Türkü :

Türkünün adı : Deniz kenarına fidanım enmiyeyidin.
Derleyen : Ankara Devlet Konservatuvarı
Notaya alan : Ateş KÖYOĞLU

Kaynak kişi : Huriye KOÇ
Yöresi : Adana
Derleme tarihi :

4/4 Türkünün donanım, ve ses

s.mr,

Türkünün adı : Aşağ,dan gelen gelin alıç,
Derleyen İ ^karaDevlet Konservatuar,
Kaynak kişi : AteşKOYOĞLU
Yöresi : Adana-Kadirli
Derleme tarihi : 1941
T.R.T. THM Rep. sıra no : 1892
Usulü : 18/8

Türkünün donanımı ses sınırı

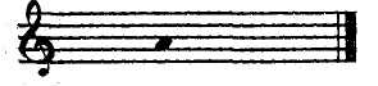
Türkünün karar sesi

Türkünün adı : Bende gittim bir geyiğın avına
Derleyen Notaya : Ahmet YAMACI : Ahmet
alan Kaynak kişi : YAMACI : Aziz Şenses :
Yöresi Derleme Adana-Pozantı
tarihi 1956
T.R.T.THMRep.sıranano 866
Usulü 2/4

Türkünün donanımı ve ses sınırı

Türkünün karar sesi

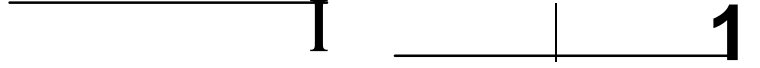
İnici karakterde

4-Türkü :

Türkünün adı : Bocu köyden çıktım saat beşidi
Derleyen : Ankara Devlet Konservatuvarı
Notaya alan : Ateş KÖYOĞLU
Kaynak kişi : Ahmet KOCAGÖNÜL
Yöresi : Adana
Derleme tarihi : 1938
T.R.T. THM Rep.sıra no : 1894
Usulü : 4/4

Türkünün donanımı ve ses sınırı

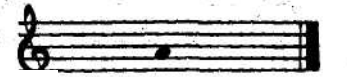
Türkünün karar sesi

İnici karakterde

5- Türkü :

Türkünün adı : Evden çıktı yürüdü
Derleyen : Ahmet YAMACI
Notaya alan : Ahmet YAMACI
Kaynak kişi : Haydar ÇETİN
Yöresi : Adana
Derleme tarihi : -
T.R.T. THM Rep.sıra no : 1010
Usulü : 4/4

İnici karakterde

-461 -

Türkünün donanımı ve ses

> sınırı sesi

Türkünün karar sesi

6- Tprkü :

Türkünün adı : Geydiğim mavrim :
Derleyen M. SARISÖZEN :
Notaya alan M.SARISÖZEN :
Kaynak kişi İmmühan TÜYSÜZ :
Yöresi Çukurova : 1947
Derleme tarihi :700 :9/6
T.R.T. THM Rep.sıra no
Usulü

Türkünün donanımı ve ses sınırı

Türkünün karar sesi

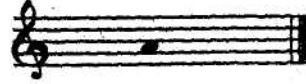
Çıkıcı ve inici karakterde

7- Türkü :

Türkünün adı : Güyer bostanım güyer
Derleyen : M.SARISÖZEN :
Notaya alan M.SARISÖZEN : Fethi
Kaynak kişi GÜLER : Adana-
Yöresi Saimbeyli : 1941 : 1036
Derleme tarihi :4/4
T.R.T. THM Rep. sıra no
Usulü

Türkünün donanımı ve ses sınırı

Türkünün karar sesi

İnici Karakterde

Ş- Türkü :

Türkünün adı : Hasan Dağı
Derleyen : M.ŞARISÖZEN
Notaya alan : M. SARISÖZEN
Kaynak kişi ; O. Hayri BULDUR-Abdul YEŞİL
Yöresi : Adana
Derleme tarihi : 1952
T.R.T. THM Rep. sıra no :666 :
Usulü : 15/4 *

Türkünün donanımı ve ses sınırı Türkünün karar sesi

İnici karakterde

9- Türkü :

Türkü adı : İbrişim örmüyorlar
Derleyen : Ahmet YAMACI :
Notaya alan Ahmet YAMACI :
Kaynak kişi Aziz ŞtNSES :
Yöresi Adana : 195 : 666
Derleme tarihi :2/4
TRT THM Rep. sıra no
Usulü

Türkünün donanımı ye ses sınırı

Türkünün karar ses»

Çıkıcı ve inici karakterde

10- Türkü :

Türkünün adı : İncecikten bir kar yağar
Derleyen : Ankara Dev. Kon.
Notaya alan : Ali CAN
Kaynak kişi : Eyüp Tadil (Aşık Eyyübi)
Yöresi : Çukurova- Feke
Derleme tarihi :
T.R.T. THM Rep. sıra no :2692
Usulü :4/4

Türkünün donanımı ve ses sınırı Türkünün karar sesi

İnici karakterde

11-Türkü:

Türkünün adı Gadir Mevlam Senden Bir Dileğim var
Derleyen Ankara Dev. Kons.
Notaya alan Ateş KÖYOĞLU
Kaynak kişi Ali ARIK
Yöresi Adana-Kozan
Derleme tarihi 1941
T.R.T. THM Rep. sıra no 1866
Usulü 10/8

Türkünün donanımı ve ses sınırı Türkünün karar sesi

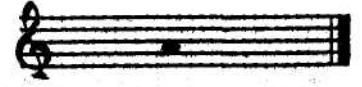
İnici karakterde -

12-Türkü :

Türkünün adı	Su gelir kütüğünden
Derleyen	İzmir Radyosu
Notaya alan	
Kaynak kişi	AzizŞENSES
Yöresi	Adana
Derleme tarihi	
T.R.T. THM Rep. sıra no	2593
Uslü	2/4'lükve 7/16'lık

Türkünün donanımı ve ses sınırı

Türkünün karar sesi

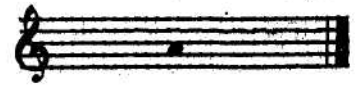
İnici karakterde

13- Türkü :

Türkünün adı	: Gayfe oldum tavalarda gavruldum
Derleyen	: Ankara Devlet Kons.
Notaya alan	: Ali CAN
Kaynak kişi	: Hüseyin SERT
Yöresi	: Adana
Derleme tarihi	: -
T.R.T. THM Rep. sıra no	: 2674
Uslü	: 2/4

Türkünün donanımı ve ses sınırı

Türkünün karar, sesi

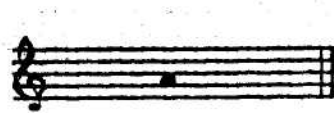
Çıkıcı ve inici karakterde •

14-Türkü :

Türkünün adı : Camızı bağladım otluğa yakın
Derleyen : Ankara Devlet Kon s.
Notaya alan : Ali CAN
Kaynak kişi : Mehmet KOCAGÖNÜL
Yöresi : Adana
Derleme tarihi
T.R.T. THM Rep.sıra no :2678
Usulü : 9/8

Türkünün donanımı ve ses sınırı

Türkünün karar sesi

İnici karakterde

SONUÇ :

Çukurova türküleri çok zengin bir ezgi karakterine sahip. Türkülerin çoğu 1 sekizli içinde seyretmekte olup, sekizliyi aşan türküler de azınsanmayacak kadardır.

Ölçü yönünden de oldukça zengin olan Çukurova Türküleri çok değişik ölçülere sahip 2/4, 4/4, 5/8, 10/8, 9/8, 6/8, 8/8, 15/4, 7/16, 18/8 gibi çeşitler göstermektedir. Usul ve ezgi zenginliğinin yanında makam zenginliğinin olmadığı söylenebilir.

. Çukurova ezgi. karakteriyle, Bozlaklarındaki yanıklığıyla, usul çeşitleriyle, Bozlak çeşitleriyle halk müziğimizde oldukça değişiklik arz eden bir bölgemizdir.

Dilerim ki Çukurova'nın Bozlakları, ezgi ve ölçü zenginlikleri genç nesillerimizin de dikkatini çeker, onları da bu konuda araştırmaya, incelemeye sevk eder.

**T.R.T. REPERTUARINA KAZANDIRILAN
ÇUKUROVA EZGİLERİ (KIRIK HAVALAR
UZUN HAVALAR OYUN HAVALARI)**

TÜRKÜNÜN ADI	REPERTUAR SIRA NO
1- Aşağıdan gelen gelin	1892
2- Ahu gözlüm dut elimden	2693
3- Adana'nın yolları taşlık	918
4- Bende gittim bir geyiğin avına	866
5- Beri bak yavrum beri bak	
6- Bocu köyden çıktım	1894
7-Camızı bağladım	2678
8- Çello dedikleri daha bir uşak	2677
9- Deniz kenarına da inmeyeydim	1865
10- Ela gözlü nazlı yarı	1269
11- Evden çıktı yürüdü	1010
12- Evlerinin önü lale bağıdır	2760
13- Gara gara gözü gara	2676
14- Gahve oldum tavalarda	2674
15- Gelin ayşe	605
16- Geydiğim mavrim	700
17- Gide gide bir söğüde	1925

18-Gökyüzünde tüten olsam	1034
19-Güyer bostanım güyer	1036
20- Gergeninin gazeli	
1037	
21- Hasan dağı senden yüce doğ olmaz mı	
666	
22- İncecikten bir kar yağar	
2692	
23- İbrişim örmüyorlar	
2849	
24- Kadir mevlam senden bir dileğim var	
1868	
25- Kalenin üstü direk	
687	
26- Lâle sümbül başına	2318
27- Menevşe buldum derede	502
28- ölüm yakamdan tutma git	2675
29- Sokuda bulgur gelinim	1260
30- Su gelir kütüğünden	2593
31- Yenice yolları bükülür gider	2971
32- Yerillim yeke karşı	3228

HALAYLAR

1-Avşar halayı	206
2- Depki	108
3- Düz halay	207
4- Düz halay	208
5- Kırıkhan halay	203
6- Mengi Halay	37
7- Süpürge oyun havası	211
8- Üç ayak (maraş üç ayağı)	
	197

UZUN HAVALAR

1- Ala geyik gibi boyun sallarsın	25
2- Aşağıdan yanıp geliyor	41
3-Evimi yurttan götürdüm	181
4- Gine akşam oldu bastı karanlık	230
5- Ilgıt ılgıt esen seher yeller	270
6- Kara bahtım kem talihim	286
7- Mecnun misalim çöller kralı	316
8- Mezarımı derin kazın dar olsun	319
9- Ne karaymış şu alnımın yazısın	326
10- Yalandır şu dünyanın ötesi yalan	387

HALİL ATILGAN TARAFINDAN DERLENEN ÇUKUROVA TÜRKÜLERİ

1- Adana'ya geldim gülüm	
2- Ah neyleyim gönül	
3- Bir yare gönül verince	
4- Bu dünyayı baştan başa	
5- Boğazıma taktım ipi	
6- Cahil gönlümü eylesen	
7- Çaresiz dertteyim	
8- Ela gözlü nazlı yari	
9- Eminem ben buradan gider oldum	
10- Gel eminem eminem	
11 - Güzel ben senin elinden	

12. Hasta gönlüm divanedir
- 13- Herkes sevdiğini seçti
- 14- Hesabeyle geçen yılı
- 15- İstemem dünyada süsü ziyneti
- 16- Kaş kara gözler ela
- 17- Dertli gönül
- 18- Kuşlar uçar düneğinden
- 19- Lâle sümbül başına
- 20- Mal neyleyim sen var iken

Not: Bu türküler Halil ATILGAN'ın "Aşık Ferrahi hayatı, şiirleri, Türküleri" adlı kitabında bulunmaktadır.